

Др Милан Деспотовић:

НЕКИ ПРОБЛЕМИ ИЗ ОБЛАСТИ РАДА И НАЦРТ УСТАВА СФРЈ

Право на рад — Право рада средствима у друштвеној својини
Међусобни односи радника у удруженом раду — Радни однос

Полазећи, с једне стране, од констатација и оцена до сада изречених о значају и циљу уставних промена, између којих по нашем мишљењу, треба посебно истаћи: да Нацрт Устава СФРЈ у суштини значи нови Устав (подразумева се да су уставни амандмани уграђени у Нацрт и чије његов интегрални део); да тај нови Устав представља, у одређеном смислу, јединствен докуменат. Јединствен по самоуправним облицима производних односа, који указују на ток даљег кретања и удруживања рада и дохотка и усмеравају ово кретање и да су основе и правци предложених решења у Нацрту у складу са циљевима и задацима који је СКЈ утврдио. С друге стране, да сам нови уставни текст неће изменити постојеће стање, већ да ће се поједине одредбе мењати и погоршавати у вези с тим и да је потребан бржи и интензивнији рад на законодавству (како савезном тако и републичком) као и да је потребно наставити и завршити доношење самоуправних споразума о удруживању, о уређивању међусобних односа, статута организација удруженог рада, чини се потребним између осталог и зато, што јавна расправа није само изјашњавање, и ако је и то потребно, да овде где су понуђена различита решења или она нису чврста, предлагати по могућству боља односно која би питања могла бити боље решена, што подразумева да се и нека од понуђених решења преиспитају. Само се по себи разуме, да је потребно имати у виду јединство радничке класе и не угрожавати оно што је заједничко радничкој класи у целини.

Уважавајући све ово, указао бих на нека од тих решења и питања. Ово утолико пре, и управо зато, што нам се чини да одређена позитивна искуства из досадашњег нашег развоја нису довољно верификована.

1) О положају радног човека и његовој улози (део II основна начела Нацрта устава СФРЈ) и

2) средствима у удруженом раду, јер и њихов режим одређује положај радног човека.

На психофизичкој, културној и образовној конституцији радног човека, заснива се и његова могућност и способност да троши своју радну

снагу (производно економска функција) и да управља процесом репродукције (управљачка функција).

За разлику од прве (произвођачке), о којој нема и није било спора, друга (управљачка) није увек и довољно одређена. Треба одмах рећи не са квалитативног, да ли је наше друштвено опредељење — самоуправни однос доминантан, јер то је несумњиво да је живот једног друштва као што је наше, већ са квантитативног становишта, значи са позиција обима права и дужности, нарочито у области проширене репродукције, основни мотив удруживања радних људи је одржавање сопствене егзистенције и са њом повезане друштвене егзистенције. Јер, у смишљеном трошењу своје радне снаге у циљу стицања дохотка, једино може и мора осигурати репродукцију позитивних постојећих и жељених облика своје и са своје повезане друштвене егзистенције. Појединачно и опште прелама се у личности радног човека: па је он управо због тога економски законито и нужно основни друштвени субјект који је овлашћен и има право да врши управљачке функције у њиховом тоталитету а не од њега отуђене структуре. Ово представља нов квалитет јер је обезбеђен новим текстом Нацрта.

Радник путем удруженог рада, нужно, а врло често и независно од своје воље, успоставља и ступа у разноврсне персоналне, материјалне, међусобне, радне, управљачке и друге односе. Ове релације, ови односи у које радник у удруженом раду ступа у вршењу својих радних и управљачких дужности делимично се преплићу. Управо због тога сматрамо да у даљем раду (законодавство) ове односе треба рашичланити на рад и управљање, као два супротна пола дијалектичког јединства социјалистичког самоуправног односа.

Радникова произвођачка економска функција у удруженом раду доводи га у два основна односа према осталим радницима:

- у облику односа у раду (међусобни или радни) и
- у облику односа према резултатима рада.

Чини нам се да овде има доста непрецизности, које могу довести до недоумица, између одредаба Нацрта устава и законодавства о раду. Има их већ сада, а касније их може бити и више. Зато сматрамо да их треба отклонити, учинити јаснијим и прецизнијим нове категорије и институте. Наиме, сматрамо да подела рада заснована на технолошким условима рада и друштвеној организацији рада и производње, управо предодређује основне везе и споне које се у заједничком самоуправном удруженом раду успостављају између радника који су се одлучили и којима је омогућено да удруже своју радну снагу — рад. Радник и даље располаже својом радном снагом (након удруживања) али се у процесу њеног трошења од ње „отуђује“, јер ради удружено у оквиру организације удруженог рада. Међутим, индивидуална радна снага се у процесу заједничког трошења претвара у друштвену снагу. На тој линији сматрамо да треба тражити одговоре на питања као што су: право на рад; право рада средствима рада у друштвеној својини; обавеза из удруженог рада; ступања и иступања из удруженог рада; односа према осталим радницима; стечених и изведених права (на пр. социјалног осигурања). Прецизније, да ли је однос радника између себе и према организацији удруженог рада — радни однос (и ако се са

измењеним карактером што је неспорно, јер то више није радни однос у класичном смислу речи) или је то однос *suī generis* и у чему је та нова суштина. Ако, примера ради, упоредимо Закон о уређивању међусобних односа радника у удруженом раду; Нацрт устава СФРЈ и текст платформе за конгрес СКЈ, онда можемо видети следеће. Закон о уређивању међусобних односа радника у удруженом раду говори о међусобним односима, док платформа говори о радним односима. Даље, Нацрт устава говори о праву на рад, док закон о уређивању међусобних односа радника у удруженом раду, говори о праву рада средствима у друштвеној својини. Постоји опасност да ако овако остане дође до мешања појмова, које може у пракси изазвати недоумице. Зато сматрамо да је нужно рашчистити појмове путем прецизирања израза.

Што се, пак, тиче средстава у друштвеној својини у удруженом раду да је потребно истаћи да средства са којима друштво располаже су ограничена, нису довољна да задовоље све друштвене потребе нити да сви подједнако суделују у њиховој употреби. Да би се друштвена средства рационално користила потребно је утврдити критеријуме ефикасности које употреба средстава мора задовољити. Значи не полазити само од социјалне правде, већ и од карактера и потреба економског и друштвеног развоја.

Досадашњи систем формирања личних доходака испољио је низ озбиљних слабости због чега није довољно обезбеђиван стабилан економско-социјални положај радних људи. Сматрамо да у новом тексту Нацрта имамо довољно основа за нова праведнија законодавна решења. Примера ради, стање у области пензијског осигурања је аутентична слика стања на сектору формирања личних доходака, пошто се они узимају за израчунавање пензијског основа. Слабости су у следећем. Стимулише радника да што више троши данас и да има виши лични доходак, јер ће боље живети и данас и у старости. Створена је ситуација да радник који је у току свог радног века више улагао у проширену репродукцију, остварује нижу пензију од онога који се у том погледу потрошачки понашао. Због свега овога, закони који ће уследити морају с обзиром на стварање све повољнијих услова, обезбедити и заштитити развој самоуправних права радника у удруженом раду у области међусобних односа.